

Globální vlastnosti rovinných křivek: rotační index

Definice. Množina $C \subseteq E_2$ se nazývá *vložená křivka třídy C^r* , $r \geq 1$, jestliže existuje regulární pohyb $f : I \rightarrow E_2$ třídy C^r takový, že $C = f(I)$ pro nějaký otevřený interval $I \subseteq \mathbb{R}$.

Vložená křivka $C \subseteq E_2$ se nazývá *uzavřená vložená křivka třídy C^r* , jestliže existuje parametrizace $f : [a, b] \rightarrow E_2$, $a, b \in \mathbb{R}$ taková, že $f([a, b]) = C$, $f(a) = f(b)$ a dále $f|_{(a,b)} \rightarrow E_2$ je regulární pohyb třídy C^r a platí $f_+^{(i)}(a) = f_-^{(i)}(b)$.

Jestliže jsou navíc zobrazení $f|_{[a,b)}$ a $f|_{(a,b]}$ injektivní, C se nazývá *jednoduchá uzavřená vložená křivka*.

Pro jednoduchost budeme v této mluvit jen o *uzavřených a jednoduchých uzavřených* křivkách (které budeme implicitně uvažovat jako vložené). V tomto kontextu budeme použít novou definici křivosti, pro kterou budeme uvažovat E_2 jako **orientovaný** Euklidovský prostor:

Definice. V každém bodě křivky $f(t)$ definujeme *orientovaný Frenetův repér* $(f(t); e_1(t), \bar{e}_2(t))$ tak, že $e_1(t) = \frac{f'(t)}{\|f'(t)\|}$ a $(e_1(t), \bar{e}_2(t))$ je kladná ortonormální báze. Číslo $\bar{\kappa}(t) \in \mathbb{R}$ splňující $e_1'(t) = \bar{\kappa}(t)\bar{e}_2(t)$ budeme nazývat *orientovaná křivost* v bodě $f(t)$.

Frenetovy vzorce jsou stejné jako v neorientované verzi: $e_1'(t) = \bar{\kappa}(t)\bar{e}_2(t)$ a $e_2'(t) = -\bar{\kappa}(t)\bar{e}_1(t)$. Uvědomte si ale, že křivost může být i záporná. Rozmyslete si konkrétní příklady !

Tvrzení. Nechť $f : [a, b] \rightarrow E_2$ je uzavřená křivka C třídy C^r . Pak existuje diferenciální funkce $\theta : [a, b] \rightarrow \mathbb{R}$ třídy C^r taková, že $e_1(t) = (\cos \theta(t), \sin \theta(t))$, a platí $\theta'(t) = \bar{\kappa}(t)\|f'(t)\|$. Navíc rozdíl $\theta(a) - \theta(b)$ nezávisí na volbě funkce θ .

Důkaz. Existence funkce θ je evidentní: zvolíme $\theta(a)$ tak, že $e_1(a) = (\cos \theta(a), \sin \theta(a))$ a pak rozšíříme θ spojitě na interval $[a, b]$. Při parametrizaci obloukem dostaneme Tedy $\cos \theta(s) = (e_1(s), \varepsilon_1)$ a $\sin \theta(s) = -(e_2(s), \varepsilon_1)$, kde ε_1 je první bázový vektor standardní báze. Tedy $\theta(s)$ je třídy C^r . (Potřebujeme k tomu oba předchozí vztahy ? Rozmyslete si detaily !) Derivací pak dostaneme, že $\theta'(s) = \bar{\kappa}(s)$.

Abychom ukázali nezávislost rozdílu $\theta(a) - \theta(b)$ na volbě funkce θ , předpokládejme, že $\varphi(t)$ je jiná funkce splňující Tvrzení. Pak $\theta(t) - \varphi(t) = 2k(t)\pi$ pro nějakou spojitou funkci $k(t) \in \mathbb{Z}$. Tedy $k(t)$ je konstanta. $\square$

Tedy rozdíl $\theta(a) - \theta(b)$ je určen parametrizací $f : [a, b] \rightarrow E_2$ uzavřené křivky. Rozmyslete, si že pro různé parametrizace může být tento rozdíl různý !

Důsledek. Je-li C uzavřená křivka a $P \in C$ bod na křivce, pak existuje bod $Q \in C$ takový, že $e_1(P) = -e_1(Q)$.

Důkaz. Nechť $e_1(s) = (\cos \theta(s), \sin \theta(s))$, kde $\theta : [a, b] \rightarrow \mathbb{R}$ je funkce z Tvrzení při parametrizaci obloukem, a nechť $P = f(s_0)$ a $\theta_0 = \theta(s_0)$. Pak existuje $s_1 \in [a, b]$ takové, že $\theta(s_1) = \theta_0 + \pi$ nebo $\theta(s_1) = \theta_0 - \pi$. (Jinak by platilo, $\theta(a), \theta(b) \in (\theta_0 - \pi, \theta_0 + \pi)$, což není možné vzhledem k $\theta(b) - \theta(a) = 2k\pi$ pro nějaké $\mathbb{Z} \ni k \neq 0$.) $\square$

Rozmyslete si význam důsledku na obrázku !

Definice. Číslo $n_C := \frac{1}{2\pi} [\theta(a) - \theta(b)]$ se nazývá *rotační index* uzavřené křivky C z předchozího Tvzení.

Příklad. Křivka $f(t) = (\cos 2\pi t, \sin 2\pi t)$ pro $t \in [0, m]$, $m \in \mathbb{N}$ má rotační index m . Jedná se samozřejmě o kružnici. Rozmyslete si příklady uzavřených křivek, jejichž rotační index je ≤ 0 !

Věta. Platí $n_C = \frac{1}{2\pi} \int_a^b \bar{\kappa}(t) \|f'(t)\| dt$.

Navíc n_C nezávisí na reparametrizaci zachovávající orientaci. Reparametrizace měnící orientaci převrací znaménko n_C .

Důkaz. První část plyne ze vztahu $\theta'(t) = \bar{\kappa}(t) \|f'(t)\|$. Závislost na reparametrizaci $t = t(\tau)$ se plyne z tvaru integrálu na pravé straně po substituci $t = t(\tau)$. $\square$

Připomeňme, že konvexní podmnožina $T \subseteq \mathbb{R}^2$ splňuje, že je-li $x_1, x_2 \in T$ pak také $\overline{x_1 x_2} \subseteq T$, kde $\overline{x_1 x_2}$ označuje úsečku s krajními body x_1 a x_2 .

Lemma. Necht $T \subseteq \mathbb{R}^2$ je konvexní podmnožina a $e : T \rightarrow S^1$ funkce třídy C^r . Pak existuje funkce $\theta : T \rightarrow \mathbb{R}$ třídy C^r splňující $e(x) = (\cos \theta(x), \sin \theta(x))$ pro $x \in T$. Navíc, jsou-li $\theta(x)$ a $\varphi(x)$ dvě takové funkce, pak se liší o $2k\pi$ pro nějaké $k \in \mathbb{Z}$.

Symbolem S^1 označujeme kružnici. Uvědomte si, že toto technické Lemma je dvourozměrná verze předchozího Tvzení! (Důkaz jsme si neuváděli.)

Následující Věta je hlavním výsledkem této kapitoly:

Věta (Hopf's Umlaufsatz). Je-li $f : [a, b] \rightarrow E_2$ jednoduchá křivka C , pak $n_C = \pm 1$.

Opačná implikace neplatí. Rozmyslete si příklady!

Důkaz. Můžeme předpokládat $a = 0$ a že f je parametrována obloukem. Položme $\Delta = \{(s, t) \mid 0 \leq s \leq b\} \subseteq \mathbb{R}^2$ a definujeme funkci $h : \Delta \rightarrow S^1$ předpisem

$$h(s, t) = \begin{cases} e_1(s) & s = t \\ -e_1(0) & (s, t) = (0, b) \\ \frac{f(t) - f(s)}{\|f(t) - f(s)\|} & \text{jinak.} \end{cases}$$

Množina Δ je konvexní a funkce $h(s, t)$ je spojitá. Dále můžeme předpokládat, že $f(0) = (0, 0)$ a že toto je "nejnižší" bod na křivce, tj. že tento bod má nejmenší y -novou souřadnici. Pak $e_1(0)$ je až na znaménko první bázový vektor standardní báze, tj. $e_1(0) = \pm \varepsilon_1$ a dále budeme předpokládat $e_1(0) = \varepsilon_1$ (tím se může změnit orientace!).

Podle Lemmatu platí $h(s, t) = (\cos \tilde{\theta}(s, t), \sin \tilde{\theta}(s, t))$ pro spojitou funkci $\tilde{\theta} : \Delta \rightarrow \mathbb{R}$. Je-li $\theta(s)$ funkce z Tvzení, pak podle předchozí Věty platí

$$\begin{aligned} n_C &= \frac{1}{2\pi} \int_a^b \bar{\kappa}(s) ds = \frac{1}{2\pi} (\theta(b) - \theta(0)) = \frac{1}{2\pi} (\tilde{\theta}(b, b) - \tilde{\theta}(0, 0)) = \\ &= \frac{1}{2\pi} [(\tilde{\theta}(0, b) - \tilde{\theta}(0, 0)) + (\tilde{\theta}(b, b) - \tilde{\theta}(0, b))]. \end{aligned}$$

Zde $N_1 := \tilde{\theta}(0, b) - \tilde{\theta}(0, 0)$ je úhel, o který se mění vektor průvodiče. Tedy $N_1 = \pi$, neboť křivka je v horní polorovině. Podobně $N_2 = \tilde{\theta}(b, b) - \tilde{\theta}(0, b)$ je úhel, o který se mění vektor opačný k průvodiči, tj. $N_2 = \pi$. Tedy $n_C = 1$. $\square$